

Prawosławne Seminarium Duchowne w Warszawie

Teologia moralna

Rok II

Sylabus przedmiotu

Prowadzący: prot. dr Artur Aleksiejuk

ks. Artur Aleksiejuk

Warszawa 2016

Wprowadzenie

Adresatami wykładu przedmiotu «**teologia moralna**» są studenci II roku Prawosławnego Seminarium Duchownego w Warszawie. Celem wykładu jest przekazanie wiedzy oraz refleksja nad moralnością życia człowieka jako osoby w świetle nauki Kościoła prawosławnego, której podstawą jest Pismo Święte i Tradycja Święta. Bardzo ważnym elementem wykładu będzie korzystanie z dorobku takich nauk teologicznych jak: teologia dogmatyczna, teologia duchowości i ascetyka, teologia pasterska, teologia patrystyczna, apologetyka, teologia Starego i Nowego Testamentu, teologia porównawcza i prawo kanoniczne. Fundamentalne znaczenie dla przedmiotu ma prawosławna antropologia teologiczna. Podczas wykładu zostanie wykorzystany dorobek współczesnych prawosławnych teologów i filozofów religijnych. W związku z tym, że teologia moralna jest jedna z nauk o moralności istotne w ramach wykładu istotne jest uwzględnienie refleksji prowadzonej w ramach szeroko pojętej etyki filozoficznej (od Starożytności do czasów obecnych) i bioetyki, a także innych nauk takich jak: psychologia, medycyna i socjologia.

Definicja i cele nauczania przedmiotu

Teologia moralna to systematyczna refleksja aksjologiczno-normatywna nad treścią Objawienia i nauką wiary, niosąca ze sobą zobowiązanie do określonego sposobu życia i postępowania człowieka pojmowanego jako osoba stworzona na „obraz i podobieństwo Boże” (Rdz 1, 26), które są zgodne z zamysłem Bożym o człowieku i jego powołaniem do zbawienia (przeobstwienia), zawarta w nauce Kościoła prawosławnego, której podstawą jest Pismo Święte i Święta Tradycja.

Z przyjętej definicji «**teologii moralnej**» wynikają następujące cele nauczania:

- Poznanie specyfiki dyskursu teologicznomoralnego z perspektywy prawosławnej;
- Opanowanie terminologii i metodologii właściwej dla przedmiotu;
- Opanowanie umiejętności prowadzenia dyskursu w zakresie zagadnień będących przedmiotem zainteresowania teologii moralnej;
- Opanowanie umiejętności krytycznej analizy kasusów i sytuacji problemowych, a także oceny współczesnych zjawisk w dziedzinie moralności z perspektywy prawosławnej;
- Opanowanie umiejętności właściwego korzystania z teologicznych i pozateologicznych źródeł teologii moralnej oraz ich interpretacji;

- Opanowanie umiejętności dostrzegania związków i łączenia teorii z praktyką (świadectwem) w dziedzinie działań moralnych;
- Umiejętność zauważania szans i zagrożeń pojawiających się w sytuacji konfrontacji moralności na bazie światopoglądu chrześcijańskiego i moralności świeckiej, w szerokim znaczeniu tego słowa;
- Zachęcanie do autorefleksji.

Tematyczny zakres realizowanych zagadnień

60 godzin

Wprowadzenie do prawosławnej teologii moralnej

- Wykład 1.** Teologia moralna jako dyscyplina teologiczna. Definicja moralności. Typy moralności (teonomiczna, heteronomiczna, autonomiczna). Podstawowa terminologia w naukach o moralności. Definicja teologii moralnej. Źródła teologii moralnej.
- Wykład 2.** Związek teologii moralnej z innymi naukami teologicznymi. Związek teologii moralnej z innymi naukami o moralności (etyką filozoficzną, etyką teologiczną). Etyka deontologiczna i etyka utylitarystyczna a teologia moralna. Teologia moralna i nauk empiryczne.
- Wykład 3.** Teologia moralna dzisiaj i w przeszłości. Zadania teologii moralnej i jej aktualność. Miejsce i znaczenie moralności chrześcijańskiej we współczesnym świecie. Kryzys moralny i jego przyczyny.
- Wykład 4.** Zagadnienie moralności bez religii? Związek teologii moralnej z duchowością i ascetyką. Teologia moralna a kultura. Teologia moralna i estetyka (teokalia).

	Liczba godzin
Wykład 1	2
Wykład 2	2
Wykład 3	2
Wykład 4	2
Kolokwium	1
Omówienie kolokwium	1
	Łącznie 10 godzin

Teologia moralna w Piśmie Świętym

- Wykład 1.** Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu jako podstawowe źródło teologii moralnej. Miejsce Pisma Świętego w teologii moralnej.
Moralność człowieka przed i po upadku Prarodziców. Moralne konsekwencje grzechu Adama i Ewy.
- Wykład 2.** Charakterystyka i znaczenie moralności starotestamentowej. Moralność pogańska a moralność Izraela.
- Wykład 3.** Przymierze w Starym Testamencie jako rzeczywistość zbawcza.
Teologicznomoralny charakter Przymierzy starotestamentowych (od Noego do Mojżesza).
- Wykład 4.** Dekalog. Teologicznomoralny charakter przykazań Dekalogu i Prawa Przymierza Synajskiego.
- Wykład 5.** Orędzie moralne sędziów, królów i proroków w historii Narodu Wybranego – charakterystyka teologicznomoralna w kontekście historyczno-społecznym i soteriologicznym. Zapowiedź Nowego Przymierza w Starym Testamencie.
- Wykład 6.** Teologiczny charakter moralności Nowego Przymierza w Jezusie Chrystusie. Moralność Nowego Testamentu jako odnowienie relacji człowieka z Bogiem i droga do przebóstwienia.
- Wykład 7.** Trynitarny, chrystocentryczny, paschalny, eklezjalny, sakramentalny i eschatologiczny charakter moralności nowotestamentowej.
- Wykład 8.** Prawo i przykazania w Nowym Testamencie. Kazanie na Górze (Mt 5, 3-12)
Teologicznomoralna charakterystyka dziewięciu Błogosławieństw Jezusa Chrystusa.
- Wykład 9.** Fundamentalne zobowiązania moralne Nowego Przymierza – przykazania miłości (Mk, 12, 30-31; J 13, 34-35). Chrześcijańska postawa miłowania Boga i człowieka jako relacja. Stosunek Jezusa Chrystusa do prawa Starego Testamentu.
- Wykład 10.** Syn Boży, Bogoczłowiek Jezus Chrystus jako ideał życia moralnego. Nawrócenie i pójście za Chrystusem.
- Wykład 11.** Teologicznomoralny wymiar przypowieści Jezusa Chrystusa.
- Wykład 12.** Problematyka moralna w listach świętego apostoła Pawła.
- Wykład 13.** Problematyka moralna w listach świętego apostoła i ewangelisty Jana Teologa.
- Wykład 14.** Problematyka moralna w Dziejach Apostolskich. Zesłanie Ducha Świętego na Apostołów w kontekście moralnym. Postanowienia Soboru Apostolskiego.

	Liczba godzin
Wykład 1	2
Wykład 2	2
Wykład 3	2
Wykład 4	3
Wykład 5	1
Kolokwium	1
Omówienie kolokwium	1
Wykład 5	2
Wykład 6	2
Wykład 7	2
Wykład 8	4
Wykład 9	2
Wykład 10	2
Wykład 11	2
Wykład 12	4
Wykład 13	2
Wykład 14	2
Kolokwium	1
Omówienie kolokwium	1
	Łącznie 38 godzin

Prezentacja prac własnych studentów

Prezentacja prac własnych studentów	12 godzin
--	------------------

Warunki zaliczenia przedmiotu

- Otrzymanie pozytywnych ocen ze wszystkich kolokwiów sprawdzających. Warunkiem pozytywnego zaliczenia kolokwium jest zdobycie 50% pełnej liczby punktów.
- Napisanie pracy semestralnej oraz jej ustna prezentacja.
- Wysoko oceniana jest merytoryczna aktywność studenta na zajęciach.
- Bezwzględna znajomość przykazań Dekalogu i Błogosławieństw.

Brak zaliczenia przedmiotu

- Ściąganie w czasie kolokwium pisemnego skutkuje otrzymaniem oceny niedostatecznej.
- Brak pozytywnego zaliczenia więcej niż jednego kolokwium pisemnego skutkuje niezaliczeniem przedmiotu.

- Wykrycie plagiatu pisemnej pracy semestralnej skutkuje nieodwołalnym brakiem zaliczenia przedmiotu.

Wykaz literatury

Literatura polskojęzyczna

1. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu.*
2. Bierdiajew M., *Filozofia wolności*, «Orthdruk», Białystok 1995.
3. Bierdiajew M., *O przeznaczeniu człowieka. Zarys etyki paradoksalnej*, Wydawnictwo «Marek Derewiecki», Kęty 2006.
4. Cyryl, patr., *Wolność i odpowiedzialność. W poszukiwaniu harmonii*, «Orthdruk», Białystok 2010.
5. Eckmann A., ks., *Przebóstwienie człowieka w pismach wczesnochrześcijańskich*, TN KUL, Lublin 2003.
6. Evdokimov M., *Otworzyć swe serce*, przeł. H. Sobieraj, Wydawnictwo «W drodze», Poznań 2006.
7. Evdokimov P., *Kobieta i zbawienie świata*, Wydawnictwo «W drodze», Poznań 1991.
8. Evdokimov P., *Prawosławna wizja teologii moralnej. Bóg w życiu ludzi*, Wydawnictwo «Homo Dei», Kraków 2009.
9. Evdokimov P., *Szalona miłość Boga*, przeł. ks. J. Klinger, IW Pax, Warszawa 1964.
10. Kallistos (Ware), metr., *Tam skarb twój, gdzie serce twoje...*, Prawosławna Diecezja Lubelsko-Chełmska, Lublin 2011.
11. *Kanony Ojców Greckich. Kanony Atanazego i Hipolita*, Wydawnictwo «WAM», Kraków 2009.
12. Klinger J., ks., *O istocie prawosławia*, IW «Pax», Warszawa 1983.
13. *Konstytucje Apostolskie*, Wydawnictwo «WAM», Kraków 2007.
14. Kozłowski R., ks., *Teologia moralna. Zarys prawosławnej nauki o moralności chrześcijańskiej*, Wydawnictwo Naukowe ChAT, Warszawa 2011.
15. Langkammer H., ks., *Etyka Nowego Testamentu*, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 1995.
16. Leśniewski K., *«Nie potrzebują lekarza zdrowi ...». Hezychastyczna metoda uzdrowienia człowieka*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006.

17. Łużny R. (red.), *Słowo o Bogu i człowieku. Myśl religijna Słowian Wschodnich doby staroruskiej*, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 1995.
18. Mantzaridis G. I., *Przebóstwienie człowieka. Nauka świętego Grzegorza Palamasa w świetle Tradycji prawosławnej*, Prawosławna Diecezja Lubelsko-Chełmska, Lublin 1997.
19. Ossowska M., *Normy moralne. Próba systematyzacji*, PWN, Warszawa 2000.
20. Ossowska M., *Podstawy nauki o moralności*, PWN, Warszawa 1966.
21. *Pateryk Kijowo-Pieczerski czyli opowieści o świętych ojcach w pieczarach kijowskich położonych*, przeł. L. Nodzyńska, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1993.
22. Paisjusz Hagioryta, św., *Słowa*, t. 1-5, Wydawnictwo «Bratczyk», Hajnówka 2012.
23. Podskalsky G., *Chrześcijaństwo i literatura teologiczna na Rusi Kijowskiej (988-1237)*, Wydawnictwo «WAM», Kraków 2000.
24. Przybył E (red.), *Wyznania wiary. Kościoły orientalne i prawosławne*, WiR Partner, Kraków 2006.
25. Spidlik T., *Duchowość chrześcijańskiego wschodu. Przewodnik systematyczny*, Wydawnictwo „Brani Zew”, Kraków 2005.
26. Teofan Rekluz, św., *Droga do zbawienia*, Wydawnictwo Benedyktynów „Tyniec”, Kraków 2007.
27. Wojciechowski M., *Etyka Biblii*, Wydawnictwo «WAM», Kraków 2009.

Literatura rosyjskojęzyczna

28. Антоний Блум, митр., *Труды*, т. 1, Изд-во «Практика», Москва 2002.
29. Антоний Блум, митр., *Труды*, т. 2, Изд-во «Практика», Москва 2007.
30. Барбур И., *Этика в век технологий*, ББИ, Москва 2001.
31. Вегас Х. М., *Ценности и воспитание. Критика нравственного релятивизма*, Изд-во С.-Петербур. Ун-та; Изд-во Рус. Христ. Гуманит. Акад., СПб., 2007.
32. *Возможна ли нравственность, независимая от религии?*, Канон-плюс, Москва 2012.
33. Гуроян В., *Воплощенная Любовь. Очерки православной этики*. ББИ, Москва 2002.
34. *Добротолубие в русском переводе дополненное*, т. 1-5,
http://azbyka.ru/otechnik/prochee/dobrotoljubie_soderzhanie/

35. *Догмат, этика и мистика: в составе христианского вероучения*, ред. М. А. Новоселов, Печ. по тексту изд. 1912 г., Братство свт. Алексия, Москва 1995.
36. Зеньковский В., прот., *На пороге зрелости: беседы с юношеством о вопросах пола*, Воскресение, Москва 1991.
37. Иоанн (Шаховской), *Человек и страх: опыт пневматологической*, Изд. Свято-Владимирской семинарии, Нью-Йорк.
38. Игнатий (Брянчанинов), свт., *Сочинения*,
<http://pravbeseda.ru/library/?page=author&id=2>.
39. Лука (Войно-Ясенецкий), свт., *Дух, душа и тело*,
<http://lib.pravmir.ru/library/book/911>.
40. Неллас П. *Обожение: Основы и перспективы православной антропологии*, Москва 2011.
41. Никанор (Каменский) еп., *Православно-христианское нравственное богословие, составленное применительно к семинарской программе*, СПб. 1894.
42. Никитский С., *Учение христианской православной церкви о нравственности или нравственное богословие*, Москва 1899.
43. *О вере и нравственности по учению Православной Церкви*, Московская патриархия, Москва 1991.
44. Олесникий М.А., *Из системы христианского нравоучения*, Киев 1896.
45. Олесницкий М. *Нравственное богословие*,
http://azbyka.ru/otechnik/Markellin_Olesnickij/nravstvennoe-bogoslovie/.
46. Пестов Н. Е., *Современная практика православного благочестия: опыт построения христианского мирозерцания*, Сатис, СПб. 1995.
47. Платон (Игумнов) архим., *Православное нравственное богословие*,
<http://azbyka.ru/otechnik/bogoslovie/pravoslavnoe-nravstvennoe-bogoslovie-igumnov/>.
48. Платон (Фивейский) архим., *Православное нравственное богословие*, Москва 1855.
49. Пятницкий И.Г., *Опыт православного нравственного богословия*, Ставрополь 1890.
50. Райт К., *Око за око. Этика Ветхого Завета*, Коллоквиум, Черкассы 2010.
51. Скурат К. Е., *Православное вероучение и нравоучение в церковной литературе Святой Руси XI-XVII веков*, Белорусский экзархат Моск. Патриархата, Минск 1995.

52. Стеллецкий Н., прот., *Опыт нравственного православного богословия в апологетическом изложении*, ФИВ, Москва 2009.
53. Трубецкой С. Н., *Этика и догматика*, „Вопросы философии и психологии”, Год VI, кн. 4 (29), Москва 1895.
54. Фаворов Н.А., прот., *Очерки нравственного православного христианского учения*, Киев 1894.
55. Федотов. Г.П., *В защиту этики*, <http://pravoslavnaia-obshina.ru/1992/no7/article/gpfedotov-v-zashchitu-ehniki/>.
56. Феофан Затворник., свт., *Начертание христианского нравоучения*, Лепта, Москва 2005.
57. Филарет (Вахромеев) митр., *Православное учение о человеке: избранные статьи*, Издательство «Христианская жизнь», Москва–Клин 2004.
58. Филарет(Вознесенский) митр., *Конспект по нравственному богословию*, http://azbyka.ru/otechnik/Filaret_Voznesenskij/konspekt-po-nravstvennomu-bogosloviyu/
59. Франк С.Л., *Свет во тьме: опыт христианской этики и социальной философии*, Факториал, Москва 1998.
60. Хейз Р., *Этика Нового Завета*, ББИ, Москва 2005.
61. *Человеческая ценность и встреча культур*, сост. К. Б. Сигов, ДУХ І ЛІТЕРА, Киев 2007.
62. Шиманский Г. И., *Конспект по нравственному богословию*, http://azbyka.ru/otechnik/Germogen_Shimanskij/konspekt-po-nravstvennomu-bogosloviyu/.
63. Янышев И.Л., прот., *Православно-христианское учение о нравственности*, СПб. 1906.